

KASZA PÉTER

Holttest a patakban*

Marc Bloch mondta, hogy a történelemnek, ha semmi más mentsége nem volna, még mindig elmondhatná magáról, hogy szórakoztató.¹ De azon túl, hogy érdekes, sokszor nyugtalanító és rejtélyes is. Különösen igaz ez a sorsfordítónak tűnő eseményekkel kapcsolatban: mi lett volna, ha Julianus barát hazavezeti a keleti magyarokat; nyerhettünk volna-e Mohácsnál; vadkan ölte-e meg Imre herceget vagy Zrínyi Miklóst; kik bombázták Kassát 1941-ben? Vagy valóban a Csele-patakba fulladt-e II. Lajos? Bár az eseményekre a legtöbbször van nagyon egyszerű magyarázat, az ember természete már csak olyan, hogy nehezen hiszi el, hogy egy tragikus következményekhez vezető eseményláncolat elején olyan banális ok is állhat, mint egy vadász- vagy lovasbaleset.

A mohácsi vereség és II. Lajos halála különösen sokat vitatott pontja történelmünknek. A késő középkor világában felnövő kortárs Brodaricsnak még könnyű dolga volt, mivel a király váratlan és megdöbbentő halálát a fátum rendelkezésével, a sors akaratával magyarázhatta. A racionális gondolkodáshoz szokott modern európai ember számára ezek a magyarázatok elfogadhatatlanul szimplifikáltnak tűnnek, így nem csoda, ha időről-időre felvetődik, hogy a rendelkezésre álló, meglehetősen szűkös források újraértékelésével, racionálisabb magyarázatot kell találni a király halálának körülményeire. Az igény nem új keletű: már a pletykaéhes kortárs, Szerémi György is három különböző változatban adta elő Lajos halálának és megtalálásának körülményeit. Supka Géza igazi összeesküvés-elméletet rakott össze a forrásaiból,² Kolozsvári G. Endre pedig valódi krimet kerekített II. Lajos három halálából és négy temetéséből.³

A legendaképződés lépéseit tizenöt éve kiváló tanulmányban foglalta össze Farkas Gábor Farkas,⁴ de a történészek és irodalomtörténészek mellett orvosok is hozzászóltak a kérdéshez. Elsőként Kenyeres Balázs, a törvényszéki orvostan

* A dolgozat első változata elhangzott 2015. április 13-án az SZTE Klasszika-Filológiai és Neolatin Tanszéke által rendezett Klasszikus Hétfők előadássorozat keretében.

¹ BLOCH, Marc, *A történész mestersége*, Bp., 1996, 12.

² SUPKA Géza, *Mária, a mohácsi vész királynéja* = Uő., *Habsburg-krónika*, Bp., 1985, 98–112.

³ KOLOZSVÁRI G. Endre, *II. Lajos király három halálának négy színtere, négy vagy öt holtteste és négy temetése* = Uő., *Lajos király három halála és négy temetése*, Bp., 1989, 143–176.

⁴ FARKAS Gábor Farkas, *II. Lajos rejtélyes halála I-II.* = *Magyar Könyvszemle*, 2000, 443–463; 2001, 33–66.

professzora, akinek szakvéleményét Gyalóka Jenő 1926-ben megjelent tanulmánya hivatkozta;⁵ pár évvel később Salamon Henrik fogorvos értekezett Lajos fogazatának sajátosságairól, melynek jelentős szerep jutott a holttest azonosításában;⁶ a múlt évben pedig két szombathelyi orvos, Nemes István és Tolvaj Balázs vette elő újra a témát.⁷ Mivel vitát kiváltó tanulmányuk főbb állításait az érdeklődő olvasó nemcsak különböző fórumokon olvashatta-láthatta,⁸ de Farkas Gábor Farkas és Szebelédi Zsolt jelen számban olvasható írásai is összefoglalják annak legfontosabb téziseit, én csak azokra a részekre fogok szorítkozni, melyekhez a magam történeti-filológusi eszköztárával hozzászólhatok.

„Döglött akták”

Nemes Istvánt és Tolvaj Balázst a Lajos holttestének agnoszkálásáról írott beszámoló bizonyos ellentmondásai bírták rá arra, hogy közel ötszáz év távlatából leporolják a Lajos halálának ügyét tartalmazó „aktát”.

Mint azt a középiskola óta mindenki tudja, az általánosan elfogadott álláspont szerint II. Lajos 1526. augusztus 29-én a mohácsi csataterőről menekülve a megáradt Csele-patakba fulladt. Halálának körülményeiről az egyetlen szemtanú, Lajos kamarása, Ulrich Czetricz számolt be Mária királynőnek. Mivel csak Czetricz tudta, hol veszett oda Lajos király, értelemszerűen tagja volt annak a különítménynek is, mely néhány héttel később Sárffy Ferenc győri várkapitány vezetésével a holttest keresésére indult. Az expedíció útjáról, a holttest megtalálásának körülményeiről az egyetlen, szemtanú hitelességére igényt tartó kortárs forrásunk az a levél, melyet október 19-én Sárffy írt Brodarics kancellárnak Pozsonyba. A két orvos szakértő ebben fedezett fel olyan furcsaságokat, melyek az események újragondolására készítették őket.

Sárffy ugyanis azt írta, hogy soha nem látott még olyan holttestet, mely ennyire épen maradt volna, a király teste ugyanis egyáltalán nem indult oszlásnak. Ugyanakkor arról számolt be, hogy a halott uralkodót nem az arcáról, csupán a lábán lévő bizonyos ismertetőjel alapján, illetve fogairól tudták azonosítani. Nemes és Tolvaj szerint a két állítás feloldhatatlan ellentmondásban van egymással. Ha ugyanis a holttest az augusztus 29-én vízbe fulladt Lajosé, akkor annak oszlásban kellett lennie. Mivel viszont Sárffy azt írja, hogy a holttest jó állapot-

⁵ Vö.: GYALÓKAI Jenő, *A mohácsi csata = Mohácsi emlékkönyv 1526*, Lukinich Imre szerk., Bp., 1926, 253.

⁶ SALAMON Henrik, *Adalékok a magyar fogászat történetéhez = Fogorvosok lapja*, 1941, 147–158.

⁷ NEMES István, TOLVAJ Balázs, *II. Lajos magyar király holttestének megtalálása. Az 1926-ban írt igazságügyi orvosszakértői vélemény elemzése és újraértelmezése = Orvosi Hetilap*, 2014, 475–480.

⁸ Az *Orvosi Hetilapon* kívül elméletüket ismertető cikk jelent meg a *BBC History* 2015. márciusi számában, az Index internetes hírportálon http://index.hu/tudomany/tortenelem/2015/03/25/megsem_fulladt_ii_lajos_a_csele-patakba/ (2015. március 25.), de foglalkozott vele az RTL Klub Fókusz Plusz című műsora is.

ban volt, arra következtetnek, hogy Sárffyék nem Lajos holttestét, találták meg, mivel a tetem állapota azt sugallja, hogy az illető, bárki volt is, csak néhány napja vesztette életét. Ha viszont Sárffy valótlan állít, és a tetem már oszlásnak indult, aminek beszédes bizonyítéka, hogy a levélíró szerint is csak fogairól és a lábán lévő valamilyen jeleiről sikerült azonosítani, akkor pláne kétséges, hogy Lajos-e az illető. Mivel – írják – hat-hét hetes hulla esetében olyan mérvűek az elváltozások, hogy foltok, anyajegyek már nem azonosíthatók, a fogsor alapján pedig korabeli viszonyok között (foglenyomat, röntgenfelvétel, korábbi orvosi leletek hiányában) az egyértelmű azonosítás nem lehetséges, a két orvos nem tartja bizonyítottnak, hogy a fellelt tetem Lajos királyé.

Az alapvető ellentmondás mellett kifogásolták a különítmény összetételét is. Szerintük nem lehet hitelt érdemlően azonosítani egy holttestet, ha sem orvos, sem borbély nincs a küldöttek között, de azt is furcsának találták, hogy egy ilyen fontos feladattal, csak egy várkapitányt bíznak meg, országos méltóságot viselő főúr abban nem vett részt.

Cikkük végén pedig utalnak arra, hogy nem tartják kizártnak, hogy Lajos halálát nem is fulladás okozta. Hiába írja Sárffy, hogy a holttesten nem volt seb vagy egyéb külsérelmi nyom, mivel számos egyéb módja lehetett annak, hogy Lajost meggyilkolják (nyakcsigolya eltörése, párnával megfojtás, mérgezés). Szerintük tehát nem csupán a holttest kiléte, de Lajos halálának körülményei is gyanússá válnak.

Nézetem szerint a két orvos cikke több mint gondolatébresztő, ugyanakkor bizonyos következtetései kétségbe vonhatók. A patológiai részekhez nem tudok hozzászólni, de ha a magam filológusi eszközeivel vallatóra fogom a forrásokat, talán sikerül szétszálazni, meddig tartanak a tények és hol kezdődnek a legendák.

„Különleges mentőalakulat”

A felvetett problémák alapvetően a Sárffy-expedícióra, annak összetételére és a Sárffy által küldött jelentés szövegére vezethetők vissza, így elsőként azt kell tisztáznunk, miért őket delegálták a feladatra, mikor hajtották azt végre, mikori a beszámoló és mennyiben tekinthető hitelesnek.

A feladat csak látszólag egyszerű, hiszen a Sárffy-levélnek már a datálása is okozott problémákat. Az 1976-ban, a csata 450. évfordulójára megjelent *Mohács emlékezete* című kötet Bartoniek Emma fordításában közölte a levelet, mégpedig 1526. december 14-i keltezéssel.⁹ A problémára újabban Botlik Richárd hívta fel a figyelmet, aki meggyőzően érvelt amellett, hogy a datálást jóval korábban, október 19-re kell tennünk.¹⁰ A probléma forrása egy banális félreértés volt. A levél végén a korban tipikus, keresztény naptárhoz igazodó datálás szerepel

⁹ *Mohács emlékezete*, Katona Tamás szerk., Bp., 1979,² 158–160.

¹⁰ BOTLIK RICHÁRD, *1526. október 19, Adalékok Sárffy Ferenc győri várparancsnok jelentéséhez* = *Századok*, 2002, 669–679.

a következőképpen: „Datum feria sexta post Sanctae Lucae.” Vagyis: kelt a nevezett szent ünnepnapja utáni pénteken. Bartoniek Emma „Sancta Luca”-t Szent Lúciával azonosította, és úgy vélte a levél ennek megfelelően a közismerten december 13-ára eső Luca-nap utáni pénteken íródott. Mivel Luca napja 1526-ban csütörtökre esett, a rákövetkező péntek mindjárt másnap volt esedékes, így került a levél magyar fordítása végére a december 14-i dátum. Holott Szent Lúciát, vagy magyarosan Lucát latinul nem „Luca”-nak, hanem „Lucia”-nak írják, Sanctae Lucae mögött pedig Lucas, azaz Lukács evangélista ünnepe szerepel. Így a levél ténylegesen nem decemberben, hanem Lukács-nap (október 18.) utáni pénteken kelt. 1526-ban Lukács napja történetesen szintén csütörtökre esett, így a rákövetkező péntek és a levél helyes datálása 1526. október 19. Lajost tehát, vagy akit Lajossal azonosítottak, október 19-e előtt megtalálták. A két orvos azon az alapon, hogy Sárffy úgy kezdi a levelét: „az elmúlt napokban” (*his diebus*) igyekszik egészen pontosan meghatározni, hogy az agnoszkálásra október 13–17-e között került sor, vagyis a levél keletkezése előtt legalább két nappal, de egy hétnél nem korábban, hiszen Sárffy napokról beszél. Az agnoszkálás dátuma sajnos ilyen pontosan nem állapítható meg. A levél dátuma ugyan valóban október 19-e, vagyis garantáltan ez előtt találták meg Lajos királyt, a további pontosítási kísérlettel azonban ingoványos talajra tévedünk. A latinban a *his diebus* nem különösebben konkrét időhatározó: jelenthet pár napot, de akár egy-két hetet is, talán helyesebb lenne úgy fordítani: nemrégiben, mostanában. Nyilván nem hónapokkal korábbi eseményre utal, de egy-két hetes időintervallum állhat mögötte. Ha a szövegkörnyezetet is szemügyre vesszük, akkor pedig azt tapasztaljuk, hogy Sárffy nem azt írja október 19-én, hogy Lajost találták meg *his diebus*, hanem hogy a megbízást kapta ekkor, hogy induljon el megkeresni. Ez pedig nem lehetett pár nappal október 19-e előtt, mivel a csapatot fel kellett szerelni, eljutni Mohácsig, megtalálni Lajost, visszavinni Fehérvárra, biztonságba helyezni a tetemet, majd hazatérni Győrbe, ahol a levél kelt. A török portyázók miatt aligha indulhattak szeptember végénél, október elejénél korábban, de azzal bizvást számolhatunk, hogy Lajos halála és megtalálása közt négy-öt hét mindenképpen eltelt. Lehetett hat is, de csak annyi bizonyos, hogy október első felében megtalálták. Többet felelősséggel nemigen lehet erről mondani.

A két orvos szóvá teszi az expedíció összetételét, főleg hogy sem orvost nem vittek magukkal, sem főrangú személy nem volt a csapatban. Ugy gondolom, az első probléma a kor viszonyaitól idegen megközelítés eredménye. A 16. század első felében járunk, egy orvos vagy seborvos tekintélye nem vetekszik Lajos személyes szolgálattevő kamarásnak szavával, a halál tényét megállapítani pedig bármely katona képes. Az expedíció ezen túlmenően épp az esetleges török portyázók miatt nem is volt veszélytelen vállalkozás, ha jobban megnézzük, ennek megfelelően csupa katona vett benne részt. Az egyetlen civil, akiről a levél szót ejt, a szemtanúként és vezetőként nélkülözhetetlen Czetricz.

Azon sem lehet csodálkozni, még ha ezt maga Sárffy is szóvá teszi, hogy Mária nem küldött országos méltóságokat a küldöttséggel. Az országot kormányzó udvari elitnek jelentős része elesett Mohácsnál, azt a néhány főurat és prelátust

pedig, aki élve került ki a csatából és Pozsonyban tartózkodott (Brodarics István, Szalaházy Tamás püspökök, Thurzó Elek, Báthori nádor) a bizonytalan belpolitikai helyzetben felesleges lett volna életveszélynek kitenni. Hogy távolmaradásuknak volt-e egyéb oka, arra az utolsó fejezetben visszatérek.

Végül ejtsünk szót a levél hitelességéről. A levelet Sárffy Brodarics kancellárnak címezte, aki továbbította Lengyelországba. A levél eredetije nem maradt ránk, de kortárs másolatunk akad. Az egyik legmegbízhatóbbat Tomicki lengyel alkancellár titkárának, Stanisław Górskinak az irathagyatéka őrizte meg számkra. Tudjuk azt is, hogy Szydłowiecki főkancellár november 26-án egy több iratból álló csomagot továbbított Albert porosz hercegnek, köztük a Sárffy-levél egy másolatát. Biztosra vehetjük tehát, hogy ha az eredeti Sárffy-levél nincs is meg, valóban íródott egy ilyen, mégpedig október közepén, hiszen adatolható, hogy novemberben már Lengyelországban másolják tovább. Az eredeti hiányában azt természetesen nem tudjuk bizonyítani, hogy valóban Sárffy írta,¹¹ de hogy a levél nem későbbi hamisítvány, és 1526 októberében a szöveg már létezett, ahhoz kétség nem fér.

„Helyszínelők”

Az igazi gyanút azonban, ahogy fentebb láttuk, az agnoszkálás során lejegyzett ellentmondások keltik a két orvosban. Ha ugyanis, mint Sárffy írja, a holttest romlatlan, nincs szaga és nincs feloszlóban, akkor nem lehet több hetes, vagyis nem Lajosé. Ha pedig úgy van, hogy csak jelekről és a fogáról ismerik fel, akkor mégis egy oszlásnak indult tetemről van szó. Oszlott-e a tetem vagy sem? A két orvos hosszan és számomra meggyőzően érvel amellett, hogy a tetemnek előrehaladott bomlás állapotában kellett lennie. De akkor miért írja Sárffy az ellenkezőjét?

A levélében a következőt találjuk. Sárffyék némi keresgélés után mintegy isteni útmutatásra (*divino instictu*) találnak egy frissen hantolt sírt (*novam sepulturam*). Czerticz nekiesik a halomnak, és kiássa egy ember jobb lábát, megcsókolja és kijelenti, hogy Lajosé. Erre a többiek is ázni kezdenek, az exhumált tetemet lemossák, és a fogai alapján azonosítják Lajost, akit vízzel tisztára mosnak. Sárffy ekkor írja az ominózus szavakat: „Absit adulatio, et Reverendissima Dominatio Vestra credere dignetur, nunquam vidi corpus exsanguie hominis tam incorruptum, tamque non fastidiosum et minus terribile. Nulla enim corporis maiestatis suae pars corruptionem aut foeditatem aliquam habuit.” Vagyis: higgye el Tisztelendőséged (ti. a levél címzettje, Brodarics), nem hízelgek, de soha nem láttam ilyen romlatlan (*incorruptum*), ennyire kevésbé undort keltő (*fastidiosum*) és kevésbé rémisztő (*terribile*) holttestet. A testen ugyanis semmiféle ocsmány romlásnak nem volt nyoma.

¹¹ Szebelédi Zsolt mutatott rá, hogy Sárffy klerikusként írástudó ember volt, így a levél származhat tőle magától.

Meg kell hagyni, ha Sárffy igazat ír, ez valóban gyanús. Nem vagyok orvos, több hetes hullákat csak képeken láttam, de elfogadom, hogy egy öt-hat hete halott, részben vízben ázó holttest nem lehet ilyen romlatlan állapotban. Ha pedig így van, akkor valóban két eset van: Sárffy vagy szépíti a látottakat, vagy valóban nem több hetes a hulla.¹² Ez utóbbi verziót a magam részéről több okból nem tartom hihetőnek. Sárffy egy szóval nem utal rá, hogy arcról fel lehetett volna ismerni a holttestet. Nem is arcról azonosítják, az őt jól ismerő Czetricz sem, vagyis kellően el volt már torzulva ahhoz, hogy ezt lehetetlenné tegye. Arról nem is beszélve, hogy Sárffy is tudta, hogy a király, akinek a tetemét keresik, több mint egy hónapja halott. Ha ehhez képest egy valóban romlatlan holttestet találnak, az önmagában gyanút kelt, hogy nem Lajosról van szó. Ehhez a logikai lánchoz tartozik, hogy ha arcról fel lehetne ismerni, azt is fel lehetne ismerni, hogy valójában *nem* Lajos fekszik ott, de Sárffy erre sem utal. Az egyetlen, amit tesz, hogy erős bizonykodások közepette olyat állít, ami meglehetősen hihetetlen egy több hetes hulla kapcsán: ép, nem undorító és nem szörnyű. De épp a bizonykodása teszi kétségessé, hogy valóban igazat mond-e? De miért hazudna?

Ebben a kérdésben messzemenőig egyetértek Szebelédi Zsolt álláspontjával, aki szerint az eufemizálás gyökerei a hagiográfiában keresendők. A szentek legendáiban gyakori, hogy a holttest épségéről, romlatlanságáról írnak, ami a szentség egyik jele, csoda. Lajos király a pogányok elleni harcban esett el, a kereszténység védelmében, holttestének csodával határos épen maradása remek kiindulópont lehetett egy majdani szentté avatási eljáráshoz is. Nem beszélve arról az egyszerű tényről, hogy a halott királyról egyszerűen tiszteletlenség leírni, hogy bűdös, oszlik és lényegében felismerhetetlen. Teljesen egyetértek a két orvossal, amikor kritikusan viszonyulnak Kenyeres Balázs 1926-os szakvéleményéhez, aki látott arra valós lehetőséget, hogy a közel hathetes holttest valóban olyan ép legyen, ahogy Sárffy leírta. Mind orvosilag mind logikailag kizárhatjuk ezt. De ha így van, és Sárffyként valóban egy szinte felismerhetetlen holttestet találtak, hihető-e, hogy sikerült azonosítaniuk Lajos királyt?

„Dr. Csont”

Az azonosítás két lépésben történik: egyrészt Czetricz felismeri a király lábán levő jegyet (*signum*), majd amikor az arca is előbukkan, a fogain levő jegyek (jellegzetességek?) alapján (*signa*) bizonyosságot nyernek arról, hogy valóban Lajos volt a néhai. A két orvos azt írja, hogy hathetes hullákon már nemigen lehet azonosítani bőrelváltozásokat, anyajegyeket, sokszor már azt sem lehet megállapítani, milyen bőrszíne volt az illetőnek.

A gond az, ahogy erre már Szebelédi Zsolt is rámutatott, hogy a *signum* na-

¹² Azt a feltevést, hogy mégis Lajosé a tetem, akit hetekig életben tartanak valahol, majd megölik és testét pár nappal korábban visszaviszik és elássák, hogy Sárffyként megtalálhassák, olyan valószínűtlennek tarthatjuk, hogy nem érdemes vele hosszabban foglalkozni.

gyon tág jelentésű szó. Nem tudjuk mit értett alatta Sárffy, csak annyi bizonyos, hogy valami jellegzetességet. Ez lehet olyan seb, deformitás, ami hetekkel a halál beállta után is észlelhető, korántsem biztos, hogy csak bőrelváltozásról van szó. Persze a jelenet egyben topikus is, hiszen a világirodalom egyik legrégebb és leg-híresebb felismerési jelenete is egy lábmosással kezdődik: az áruhában hazatérő Odüsszeuszt a lábán levő sebről ismeri fel öreg dajkája, miközben a lábát mosja. Czetricz mindenesetre felismeri a királyra utaló jegyet és hangosan kijelenti, hogy ez itt Lajos király holtteste.

Következik a fogsor alapján történő azonosítás. Az orvosok szerint ez nem lehet hiteles. Tekintsünk most el attól, hogy nyilván abszurd felvetés, hogy fognyomat vagy röntgenkép álljon az exhumálók rendelkezésére. A kérdés az, lehet-e olyan jellegzetes fogazata Lajosnak, amit könnyű felismerni. Salamon Henrik már említett cikkében tett erre kísérletet. Úgy gondolta, hogy mivel a kora újkorban a foghigiénia teljesen mellékes, Lajosnak nem egyszerűen rosszak voltak a fogai, hanem valami alapvető és jellegzetes, ráadásul közismert rendellenessége volt. Éremképek alapján arra jutott, hogy a király *retrognathia superior*-ban szenvedett, vagyis genetikai okokból fejletlen volt a felső állkapcsa, ennek következtében pedig felső fogsora csökevényesen fejlődött. Biztos adatok híján azonban maga is csak hipotézisnek tekintette az elgondolást.

Nem tudom, fejletlen volt-e Lajos király felső állkapcsa. De Salamon leginkább ott téved, hogy olyan jellegzetességet feltételez, ami közismert és nyilvánvaló volt. Pedig nem biztos, hogy Czetricz, a kamarás csak olyan rendellenességet ismert, ami bárki számára szembetűnő lehet. Nem tudjuk, mik voltak a jellegzetességek, amiket kitapintott, és az is biztos, hogy nem volt nála röntgenkép. Viszont Lajos király belső szolgálattevő kamarása volt. Ez a kora újkori viszonyok között nagyon szoros viszonyt jelent az uralkodó testével. A személyi szolgálattevők öltöztetik, vetkőztetik a királyt, ők viszik ki a küblit, nincs olyan testi sajátossága az uralkodónak, bármilyen intim helyen is, amiről ne volna tudomásuk.

Példaképpen hozhatjuk Teleki Mihály esetét. Erdély mindenható kancellárja 1690. augusztus 21-én a zernyesti csatában vesztette életét. Másnap a győztes Thököly azzal bízta meg Komáromi Jánost, Teleki fogságba esett titkárát, hogy segítsen a csatamezőn megtalálni és azonosítani egykori ura holttestét. Ahogy Cserei Mihály tudósít erről, „sokáig meg nem ismerék az orczáján levő rút sebek miatt, hanem mivel a súly miatt a fogai mind kihullottak vala, a szájába benyúlván és fogait nem érezvén, úgy tudták meg, hogy Teleki Mihály teste.”¹³ Ha Komáromi azonosíthatta összevagdalt arcú urát a fogazata alapján, ezt nem tagadhatjuk meg Czetricztől sem. Lehet, hogy egy mai törvényszéki vizsgálat elbukna Czetricz vallomása alapján, de a kor viszonyai közepette nem volt nála hitelesebb személy, hogy azonosítsa az uralkodót.

Azt gondolom tehát, hogy bár van arra értelmes magyarázat, miért írja azt Sárffy, hogy a holttest romlatlan volt, ezt nem szabad komolyan vennünk. Bárkit

¹³ TÓTH Zsombor, *Tango-, ere: a secretarius érintése = Uő, A történelmem terhe*, Kolozsvár, 2006, 284.

találtak a csatatéren, annak erősen oszlóban kellett lennie. Ugyanakkor azt sem tartom kizártnak, hogy Czetricz ennek ellenére képes lehetett hitelt érdemlően azonosítani egykor urát. De az is biztos, hogy erre csak ő képes a résztvevők közül, más senki. De éppen ez a bökkenő.

„*Gyilkos elmék*”

A történetben Czetricz mindenképpen kulcsfigura. Nemcsak az azonosításban játszik főszerepet, de minden, amit Lajos haláláról tudunk, így vagy úgy az ő tanúságtételére vezethető vissza: ő számol be Máriának a király haláláról és annak módjáról; ezt a verziót jelenti Rómának Burgio nuncius,¹⁴ és erről tudósítanak a Habsburg-udvar levelei,¹⁵ valamint Brodarics *Historiája* is.¹⁶ Lehetett oka Czetricznek hazudni? Ha igen, miben hazudott? Lajos nem úgy halt meg, ahogy mondta, vagy akit azonosított, az nem Lajos volt? Nézzük az első esetet!

Időről-időre fölvetődik annak lehetősége, hogy Lajos király a hivatalos állásponttal ellentétben nem baleset, hanem gyilkosság áldozata lett. Ha maradunk a krimik logikájánál és gyilkosságra gyanakszunk, fel kell tenni a kérdést: cui prodest? Kinek állt érdekében, kinek volt rá indítéka, ki húzott hasznot Lajos halálából?

Czetricznek aligha. Hacsak nem valami soha ki nem deríthető személyes sérelem vezette, mint annak idején a Károly Róbertre támadó Zách Feliciánt, csakis felbujtásra tehetett. Lajos halálából ketten húztak hasznot: Ferdinánd és Szapolyai. Ők szerezték meg Lajos trónjait és országait.

A Habsburg-család bűnössége, vagyis hogy Ferdinánd a kamarással megöleti a sógorát, hűgának férjét, olyan abszurd, hogy nem is érdemes vele hosszabban foglalkozni. A modern kor embere persze hozzá van szokva a merényletekhez, politikai gyilkosságokhoz, de a középkorban vagy az újkorban ez messze nem gyakori. Felkent uralkodó meggyilkolására pedig igen kevés példa van.

A klasszikus gyanúsított persze nem is Ferdinánd, hanem Szapolyai, aki már Lajos király születése előtt aspirált a magyar trónra, a király halála után pedig el is foglalta azt. Ő valóban sokat nyert Lajos halálával, hiszen ha a fiatal uralkodó életben marad, János úr aligha jut magasabbra az erdélyi vajda pozíciójánál.

Szapolyai bűnösségét, mint oly sok hasonló pletykát szintén a kor különös krónikása, Szerémi György veti fel. Magyarország romlásáról írott beszámolójában ő beszéli el azt a rémregénybe illő történetet, hogy a csata után Szapolyai György, János öccse, Dunaszekcsőn háromélű cseh karddal leszúrja Lajos királyt. A késve érkező Tomori Szapolyait kaszabolja le, vele pedig Szapolyai katonái végeznek. Shakespeare tollára kívánczó királydráma! A gond persze Szerémi szavahihetőségével van.

Az egykori káplán ugyanis 1544 körül vetette papírra emlékeit, vagyis néhány

¹⁴ KATONA 1979, i. m. 242.

¹⁵ Ferdinánd osztrák főherceg levele Margit főhercegasszonyhoz 1526. szeptember 18-án. Vö.: Mohács, B. SZABÓ János szerk., Bp., 2006, 103.

¹⁶ KATONA 1979, i. m. 45.

évvel János király halála után. A rengeteg tévedést, fantasztikumot tartalmazó emlékiratban Szerémi három változatban adja elő Lajos király halálát. Legelőször azt írja, a király menekülés közben a Csele-patakba fulladt. Később azt állítja, hogy amikor Lajost temették, ő káplántársaival megnézte a holttestet és azon három szúrást talált, amit háromélű cseh karddal ejtettek. Ezt követően beszéli el a dunaszekcsői mézszárlás történetét. De nem ő a narrátor, hanem egy katona, aki Szerémi állítása szerint szemtanúja volt az eseményeknek és János király halála után fedte fel neki a történeteket. Végül egy Tatai Miklóstól származó, az emlékirat végére illesztett levél ugyanezt a történetet mondja el, de ezúttal Tatai Miklós káplán előadásában.

Az alapvető probléma a történettel, hogy igazi kortárs forrás fel sem veti a gyilkosságot. 1526–1527 folyamán a Habsburgok minden módon igyekeznek bizonyítani, hogy Szapolyai uralma illegitim és János nem méltó a magyar trónra. Szemére vetik, hogy cserben hagyta urát Mohácsnál, ahová nem ért oda, illetve hogy a törökkel cimborál. De azzal soha nem vádolják, hogy megölte vagy megölette Lajost. Ez nem vetődik fel a korabeli levelezésekben, nem utal erre a magyarokkal kritikus Cuspinianus, sem pedig Ferdinánd udvari történetírója, Caspar Ursinus Velius, aki hírt ad a Lajos királynak 1527 őszén újra megrendezett gyászszerteretéről. És ami a fő, nem utal erre maga Czetricz. Ha bármi igazság lenne Szerémi rémtörténetében, Czetricznek nem állana érdekében, hogy elhallgassa azt, hiszen Mária királynő környezete nagyszerűen kihasználhatná a botrányos esetet Szapolyai ellen.

Nem vitás, hogy mire Szerémi lejegyezte a maga változatait, már keringtek arról mendemondák, hogy Lajost eltették láb alól, de ennek aligha kell több hitelt adnunk, mint Szerémi azon állításának, hogy látta az ördögöt Szalkai primás mögött ülni a lovon. Czetricznek semmi oka nem volt rá, hogy mást mondjon, mint amit látott, vagyis, hogy a király lovasbaleset áldozata lett. De biztos-e, hogy ha ebben igazat mondott, igazat mondott másban is? Talán nem. Befejezésül megkockáztatnék egy saját olvasatot.

„Összeesküvés elmélet”

Czetricz nem csupán elsődleges hírforrás, ő az azonosítás kulcsfigurája is. Jelenti a király halálát, majd hetekkel később őt küldik a király felkutatására is. De miért a késlekedés?

A kérdésre több válasz is adható. Egyfelől szeptember közepéig a kutatás szinte lehetetlen, vagy legalábbis roppant veszélyes lett volna, mivel a területet török csapatok tartották ellenőrzésük alatt. A keresés csak azután vált lehetségessé, hogy a szultáni sereg, illetve a portyázók is elhagyták Magyarországot, vagyis legkorábban szeptember második felétől.

Másfelől, és ez talán még fontosabb, Mária királynőnek céljai szempontjából nem jött rosszul, hogy Lajos király sorsáról nem lehetett igazán biztosat tudni. Ne feledjük: Czetricz már augusztus 30-án jelentette a menekülő királynénak, hogy

látta meghalni a királyt. Mária és környezte tehát augusztus utolsó napjaitól úgy tudta, hogy a király halott. Ezt a tényt azonban a pozsonyi udvar egyetlen tagja sem erősíti meg írásban szeptember végéig. Miért?

II. Lajos magyar és cseh királyként halt meg. Fia és örököse nem maradt. Halálával két trón maradt üresen az új utódra várva. Jelölt pedig több is akadt: ott volt Mária bátyja, Ferdinánd osztrák főherceg, az özvegy nyilván az ő érdekét tartotta szem előtt. De Szapolyai János mellett felmerült Lajos nagybátyjának, Zsigmond lengyel királynak a neve is, mind a cseh, mind a magyar korona kapcsán. A lengyel diplomácia mindent meg is tett, hogy biztos híreket kapjon Lajos sorsáról, de Mária környezetéből egészen 1526. szeptember 29-ig senki nem írt olyan levelet Lengyelországba, mely elismerte volna, hogy a király halott.¹⁷ A bizonytalanság, melyet a holttest hiánya okozott, alkalmat adott Máriának és bátyjának, hogy időt nyerjenek, és előkészíthessék Ferdinánd útját a cseh és magyar trónig. A holttest hiánya tehát a Habsburg-testvérek előnyére vált.

Szeptember végére ez a helyzet drámaian megváltozott. A cseh rendek királlyá választották Ferdinándot, de nem voltak hajlandók megkoronázni addig, míg Lajos holtteste elő nem kerül. Ferdinándnak tehát 1526. októberben hirtelen nagyon fontos és sürgős lett, hogy megtalálják sógora holttestét, és ezzel igazolni lehessen: a király halott. A tetemet tehát elő kellett keríteni. Vagy – és innentől következik az elmélet – ha nincs meg vagy sokáig tart, találni kell egy tetemet, amire rá lehet fogni, hogy Lajosé.

Az expedíció vezetését értelemszerűen arra a Czetriczre bízzák, aki látta, hol halt meg a király. Czetricz Győrbe lovagol, és egy, a várkapitánynak szóló parancsot visz magával, miszerint a Sárffy adjon mellé néhány lovas kíséretnek. Sárffy jelentése szerint neki magának nem kellene mennie, csak kíséretet adnia a kamarás mellé. Sárffy önként csatlakozik, így lesz tanúja az eseményeknek. Hangsúlyoznám, hogy a csapatban, aki a királyt keresi, Czetriczen kívül így sincs más, aki személyesen ismerte a halott királyt. Főurak nincsenek a csapatban, Sárffy aligha látta valaha színről-színre a királyt, a katonái még kevésbé.

Ahogy Sárffy leveléből tudjuk, Czetricz némi keresés után, mintegy isteni útmutatás alapján rátalál egy frissen hantolt sírra, abban egy erősen oszlásnak indult holttestre. Hiába írja később Sárffy, hogy soha nem látott még romlatlanabb holttestet, egyetértek a két orvos véleményével, hogy ha hulla hathetes, ez nem felelhet meg a valóságnak. A levélből az is világos, hogy a testet csak a lábán, illetve a fogazatán lévő valamilyen jellegzetességek alapján ismeri fel – Czetricz. Rámutat egy frissen hantolt sírra, elkezd kiásni, majd a lába alapján kijelenti, hogy ez a király teste. Mire a minden bizonnyal felismerhetetlenné torzult fej előkerül, már a csapat össze tagja Lajost akarja látni a hullában, amit Czetricz a foga alapján a várakozásoknak megfelelően azonosít.

A testet megmossák, majd Fehérvárra viszik. Mielőtt a menet a városba ér, Czetricz (!) előrelovagol, és bejelenti a városbírónak, valamint a város rangosabb polgárainak, hogy hozzák Lajos király holttestét. Tehát mire a többiek a városba

¹⁷ Thurzó Elek levele Zsigmond lengyel királynak. Vö. *Acta Tomiciana* VIII, 224–225.

érnek, ahol a lezárt koporsót felnyitják, és a hullát megmutatják a városbíróknak, senki másnak, csak neki, ő már szintén elő van arra készítve, hogy amit látni fog, azok Lajos király földi maradványai. Ő állítólag szintén felismeri a királyt. Látta korábban? Nincs rá adat. Más többé nem látja a holttestet, amit november elején Szapolyai Fehérvárra érkezve eltemettet. Előtte valószínűleg megnézte egykori ura, akkor már közel két és fél hónapos tetemét. Szapolyai ismerte Lajost, de a holttest ekkorra már nyilván egyáltalán nem hasonlított senkire. Akár hihette is, hogy valóban a király fekszik előtte. De ha valamiért gyanút fogott is, nem volt érdeke, hogy botrányt csapjon.

1526 októberében ahhoz, hogy Ferdinándot cseh királlyá koronázzák, szüksége volt egy holttestre, amiről ki lehetett jelenteni, hogy Lajos királyé. 1526 novemberében ahhoz, hogy Szapolyait magyar királlyá koronázzák, kellett egy holttest, amit el lehetett temetni, mint Lajos királyt. Fehérváron volt egy holttest, amiről úgy tudták, Lajosé, és el is temették. Talán nem biztos, hogy valóban Lajos holtteste volt.

Ha jól meggondoljuk, a királyi hullát adataink szerint összesen egy-két olyan ember látta, aki valóban jól ismerte a királyt. Czetricz és Szapolyai János. Sárffy, aki a levelet írta, nem volt udvari ember, lehet, hogy életében sosem találkozott a királlyal, hasonlóan a fehérvári bíróhoz. Lajos udvartartásának számos tagja elesett a mohácsi síkon, mások elszéledtek, vagy Pozsonyban voltak Mária mellett, aki szintén nem vett részt a temetésen.¹⁸ De talán nem is az a fontos, ki látta még a holttestet, hiszen az november elejére még rosszabb állapotba kerülhetett. Annyi bizonyos, hogy Czetricz valóban látta, amint a király belefulladt valamilyen vízbe. A baleset idején épp ismeretlen terepen menekültek. A cseh kamarás vagy visszatalált a pontos helyre vagy nem. De a Habsburgoknak szükségük volt egy hiteles holttestre. Gyorsan. Az egyetlen ember, aki igazolhatta Lajos kilétét, Czetricz, az ő emberük volt. Lehet, hogy ha sokáig keresik, valóban megtalálják Mohács körül valahol, a király holttestét, de erre nem volt idő. Czetricz isteni útmutatásra megtalál, azonosít és hitelesít egy hullát, amit aztán csak el kell temetni. Ez esetben ő az egyetlen, akit be kell avatni a tervbe, neki mindenki el fogja hinni, hogy a tetem Lajosé: Sárffy is, a fehérvári bíró, sőt Szapolyai is. Czetricz megtette a kötelességét. Egyébként érdekes, hogy a pletykás Szerémi úgy tudja, Czetriczet a Habsburgok tették el láb alól. Ez persze egyike sok ellenőrizhetetlen állításának, de az biztos, hogy a kamarást többé nem említik a források...

Összegzés

A fentiek fényében úgy gondolom, nem kell lényegesen újraírni a középiskolás történelemkönyveket. Lajos király valószínűleg úgy és ott halt meg, ahogy

¹⁸ 1527 novemberében Ferdinánd újratemetetti Lajost, de arra vonatkozó adatunk nincs, hogy ténylegesen kivették volna a koporsóból. De ha így is lenne, közben egy teljes év telt el, azonosításra még kevésbé lehetett mód.

Czetricz előadta. Semmiféle korabeli gyanú ezzel kapcsolatban nem vetődött fel. Másfél hónappal később egy expedíció megtalálni vélte Lajos holttestét. Még ha a késő középkori gondolkodást figyelembe véve találhatunk is arra értelmes magyarázatot, hogy ha nem is látta, de miért láttatta épnek a tetemet Sárffy beszámolója, magam egyetértek a két orvossal, hogy a több hetes tetemnek erősen oszlóban kellett lennie, így csak igen nehezen volt felismerhető. Ennek ellenére nem tartom elképzelhetetlennek, hogy Czetricz pozíciójánál fogva rendelkezhetett olyan ismeretekkel Lajos fizikai állapotáról, ami alapján valóban felismerhette urát. Azt sem tartom viszont kizárhatónak, hogy az idő szűkössége miatt nem ért rá az igazi Lajost megkeresni, hanem azonosított egy felismerhetetlen holttestet, mint Lajos királyt, amit elhittek neki.

Ha nem Lajosé volt a holttest, az a tény (?) is más megvilágításba kerül, hogy Szerémi állítólag szúrásnyomokat látott rajta. Nem gondolom, hogy Lajost megölték volna. De annak, akit esetleg eltemettek helyette, valóban okozhatta kardszúrás a halálát. Végül is egy csatatér közelében találták meg, ott az ilyesmi előfordul. Persze a törökök nemigen használnak cseh kardot. De ha egy hathe-tes hulláról nem lehet megállapítani, milyen volt a bőrszíne, hihetünk-e Szerémi atyának, hogy a sebeiről megmondta, miféle kard ejtette azokat?

Talán nem így történt. Fehérvárt 1543-ban elfoglalták a törökök, a királysírokat feldúlták: jelenleg nincs olyan sír és nincs olyan genetikai minta, ami alapján igazolható lenne, hogy akit Lajos királyként eltemettek, Jagelló volt. A kérdésnek érdemes utánajárni. De bármi lesz az eredmény, azon, hogy Lajos király halála merőben más irányt adott a magyar történelemnek, ez nem fog változtatni.

Függelék

**Sárfyy Ferenc győri várkapitány levele
Brodarics István kancellárnak**

Győr, 1526. október 19.

Felhasznált kézirat: Varsó, Biblioteka Narodowa, Teki Gorskiego, Tom. 6. fol. 237r-v.¹⁹

Kiadva: Georgius PRAY, *Annales regum Hungariae ab anno Christi MDXVI ad annum MDLXIV. Pars V.* 121–122., Acta Tomicianiana VIII. 227–228.;

Stephanus BRODERICUS: *Epistulae* ed. Petrus KASZA, Bp., 2012, 160–162.

Magyarul: Mohács emlékezete, Bp., 1979,² 158–164.

1. Mária királyné parancsára tizenkét lovast kellett Ulrich Czetrizc mellé adnia, akit azért küldtek, hogy keresse meg Lajos király holttestét, ő azonban személyesen kísérte el Czetrizcet. – 2. Czetrizc már messziről mutatta a helyet, ahol a király elesett, de a sok holttest között nem találtak rá a királyéra. Végül egy frissen hantolt sírban felfedezik, és a lábán valamint a fogán lévő jelek alapján azonosítják Lajos holttestét. – 3. A király testét gyolcsba csavarva végül Székesfehérvárra vitték, ahol a tetemet a bíró is felismerte, majd itt Horváth Márton őrizetére bízta.

Servitorum meorum humillimam post commendationem. Reverendissime domine, domine gratiosissime!

[1.] His diebus serenissima reginalis maiestas Uldricum Czetrizc cum quibusdam aliis fidelibus servitoribus suis ac litteris ad me miserat, mandaveratque, ut ipsi Czetrizcio^a pro requisitione corporis maiestatis regiae, domini gratiosissimi felicitis memoriae proficiscenti duodecim equites meos dare, ac cum ipso in eum locum mitterem^b deberem. Quamvis hoc tam arduum negotium proceribus regni Hungariae attingeret, ego tamen iuxta meae fidelitatis exigentiam nolui maiestati suae medio tantum familiarium et servitorum^c meorum servitia exhibere, verum in persona mea propria cum eodem Czetrizc ad hoc ipsum peragendum profectus sum.

¹⁹ Ez minden bizonnyal az a másolat, amit Brodarics küldött Szydłowieckinek. Ez néhány ponton eltér a Pray által kiadott szövegtől, ami érthető, hiszen Pray nem ennek a kéziratnak az alapján dolgozott, hanem a Friedrich Wilhelm Sommersberg által (*Silesiacarum rerum scriptores aliquot adhuc inediti, accedunt Codicis Silesiae Diplomatici Specimen, et Diplomatarium Bohemo-Silesiacum, quibus ut historia ab origine gentis usque ad imperium Augustissimi ac invictissimi Caroli VI [...] inseruntur dissertationes duae quarum prior Historiae Silesiacae Diplomaticae Specimen, altera Historiam Genealogicam Ducum Silesiae sistit [...]*, vol. II., Lipsiae, 1730, 394–395.) kiadott szöveget vette át saját gyűjteményébe, majd Annales-kiadásába. További kéziratok: ELTE EK, Collectio Prayana, Tom. XX. fol. 21.; Biblioteka Czartoryska, Teka Naruszewicza Tom. 39. fol. 117–120.

[2.] Noverit autem Reverendissima Dominatio Vestra, dicta et relata omnia memorati Czetriz fuisse verissima. Nam dum loco appropinquarem, nec dum tamen attigissemus, Czetriz a longe locum mihi digito demonstravit. Festinanter illuc venimus, equum mortuum in luto et paludibus comperimus: Czetriz corpus regiae maiestatis illic esse arbitratus, spretis paludibus luto se iniecit, sub equo corpus regium cum reliquis comitibus quaesivit, nec reperit, arma tamen suae maiestatis ibidem invenit. Paululum inde progressi corpus unum exsanguie vidimus, quod versando cognovimus corpus esse Trepka, magistri curiae regiae maiestatis suae. Multa denique corpora diutius versantes regium corpus inter illa non reperimus.

Non longe sub quodam portu quandam sepulturam novam vidimus, et quasi divino instinctu humatum corpus maiestatis suae regiae cognovimus. Accurrimus omnes, ante omnes alios Czetriz unguibus suis terram coepit fodere,^d nos quoque similiter; primum a parte pedum aperta sepultura dextrum pedem^e hominis sepulti Czetriz arripuit, aqua duorum pileorum diligentissime lavit, signumque, quod maiestas regia in dextro pede habebat, deprehendit, exclamavitque voce magna: hoc est regiae maiestatis, domini mei semper gratiosissimi certissimum corpus, flexisque genibus cum lacrimis osculatus est. Re cognita corpus effodimus, caput primum et ora abluimus: pulcherrime per ea signa, quae regia maiestas in dentibus gerebat, se esse indicavit.²⁰

[3.] Teges quidam erat nobiscum ductus, quem distendimus et in eum corpus maiestatis suae deposuimus, aqua pura^f abluimus. Absit adulatio, et Reverendissima Dominatio Vestra credere dignetur, nunquam vidi corpus exsanguie hominis tam incorruptum, tamque non fastidiosum et minus terribile. Nulla enim corporis maiestatis suae pars corruptionem aut foeditatem aliquam habuit, nec minimum vulneris²¹ etiam praeter unum exiguum in quantitate unius aurei^g.

Postea corpus regium in linteamen mundum, quod ego ex Iaurino propter hoc ipsum sumpseram^h, involvimus, ac scrinioⁱ, quod similiter ex Iaurino duxeram, imposuimus, deoque optimo maximo opitulante ubique magna et optatissima pace venimus. Dum autem Albam Regiam appulimus, praecurrit Czetriz et haec ipsa iudici civitatis aliisque omnibus declaravit, illi, ut decuit, cum omni clero ac populo magna cum processione civitatem egressi regio funeri^j obviam venerunt.

Demum corpus maiestatis suae civitatem induximus, et in domo praepositurae Albensis in quadam testudine magno honore deposuimus. Aperto scrinio^k

²⁰ Salamon Henrik azt feltételezte, hogy II. Lajos valószínűleg a rendesnél hátrább álló, fejletlen felső állkapoccsal (*retrognathia superior*) rendelkezett, emiatt fogai is kisebbek voltak az átlagosnál, ami arberendezését sajátosan eltorzította és így könnyen felismerhetővé tette. Vö.: SALAMON Henrik, *Adalékok a magyar fogászat történetéhez = Fogorvosok Lapja*, 1941, 147–158.

²¹ Fontosnak tartom felhívni a figyelmet arra, hogy a másolat ebben a fontos kérdésben meglehetősen bizonytalan. A másoló előbb leírja, hogy Lajoson semmiféle seb nem volt, kivéve egy aranypéznagyságút az ajkán, majd ezt áthúzza és újrafogalmazza a szöveget, amiből már kimarad, hogy a seb az ajkán lett volna. Csak annyit állít a véglegesnek szánt verzió, hogy a királyon egy aranypéznagyméretű seben kívül nem volt más külsérelmi nyom.

regium corpus iudici civitatis ostendimus: cognovit et ipse suum dominum. Mox oclusimus ac Martino Horwat^l custodiendum reliquimus. De quibus omnibus ipse Czetricz praesentium exhibitor Vestrae Reverendissimae Dominationi latius explicabit.

Optassem^m profecto, ut sacrae reginali maiestati, dominae nostrae gratiosissimae in multo felicioribus rebus servitia impendere potuissem. Sed cum in prosperis non licuit, in adversis etiam ad omnia mandata suae maiestatis et Vestrae Reverendissimae Dominationis, ut debeo, sum paratus. Tandem Vestram Reverendissimam Dominationem Altissimus Dominus conservet perpetuo felicissimam, cui servitia mea toto corde commendo.

Ex arce Iauriensi feria sexta post festum Sancti Lucae Ewangelistae²² 1526.

^a *post ipsi del. Czetricz suprascr. Czetrzicio*

^b *post mitterem del. deberem*

^c *familiarium et servitorum correxerunt ex: familiarum et servitorum*

^d *vellicare del. suprascr. fodere.*

^e *pedum corr. pedem*

^f *post pura del. purissima*

^g *post quantitate del. auri aureis, praeter exiguum in labiis his suprascr. unius aurei. postea del. His igitur summa cum reverentia peractis, regium corpus in linthe- in marg. Postea corpus regium in linthe-*

^h *duxeram del. suprascr. sumpseram*

ⁱ *sepulcro del. suprascr. scrinio*

^j *humeri del. suprascr. funeri*

^k *tumulo del. suprascr. scrinio*

^l *Hervath del. suprascr. Horwat*

^m *Optassem profecto...corde commendo BN T. 6. om. solum editio Prayi add.*

KASZA, PÉTER

Le cadavre du torrent

Les événements de Mohács et surtout le décès du monarque préoccupent depuis longtemps le public laïc et professionnel, ce qui explique l'émergence de nouvelles théories fondées sur la relecture des sources peu nombreuses. L'année dernière, deux médecins de Szombathely se sont remis à l'étude de la question. Dans leur étude, ils ont identifié quelques contradictions importantes qui

²² 1526. október 19. Bartoniek Emma datálása helytelen. Ő december 14-re keltezte a levelet. A datálás korrekcióját meggyőző érveléssel Botlik Richárd végezte el. (Vö.: BOTLIK Richárd, *1526. október 19. Adalékok Sárffy Ferenc győri várparancsnok jelentéséhez = Századok*, 2002, 669–679.) Az ő érvelését támasztja alá, hogy Brodarics 1526. november 14-én kelt leveléhez csatolja Sárffy levelének másolatát (vö. *Stephanus Brodericus: Epistulae*, Petrus Kasza ed., Bp., 2012, 166.), ami így semmiképpen nem keletkezhetett december 14-én.

défigurent la seule source – une lettre de Ferenc Sárffy – traitant de la question qui nous intéresse ici. Pour eux, il est médicalement inconcevable qu'un cadavre de six semaines fût dans un état aussi intact que celui décrit par Sárffy, il est par conséquent impossible que le corps en question ait été celui du roi.

Dans mon intervention, j'étudie trois facteurs : l'authenticité de la lettre de Sárffy, le rôle de Czetricz dans l'identification du corps et enfin les raisons éventuelles qui auraient pu amener les participants à identifier un inconnu comme le monarque. Quant à la lettre en question : il est incontestable qu'il s'agit d'un document contemporain. Par contre, certaines de ses affirmations – par exemple celle qui consiste à dire que le corps des saints n'émet point d'odeurs désagréables – peuvent très bien s'interpréter par leur insertion dans une tradition hagiographique.

Le personnage-clé de notre histoire n'est autre que Czetricz, qui, étant chambellan du roi, connaissait Louis de si près qu'il était parfaitement qualifié à identifier le cadavre de six semaines. En même temps, je n'exclus pas que le corps en question ne fût pas celui de Louis II. Afin d'être élu roi de Bohême (octobre 1526), Ferdinand de Habsbourg était dans l'obligation de justifier que son prédécesseur était bel et bien mort. On peut donc facilement supposer que Czetricz – le seul témoin oculaire de la mort du roi – avait reçu de Ferdinand la mission de trouver le corps, ou du moins d'identifier un corps quelconque comme celui du monarque. Puisque parmi les participants du processus, il était le seul à avoir connu personnellement le roi, rien ne l'empêché d'identifier un corps quelconque comme celui du roi. Certes, Szapolyai avait également intérêt à voir le monarque enterré, ce qui explique son silence ultérieur.

Keywords: Sárffy-letter, corps of King Louis, Czetricz, eyewitness, election and coronation of John Szapolyai and Ferdinand I.